МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИФАКУЛЬТЕТ
СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА
Кафедра майстерності актора

ЮРІЙ ЧЕРВІНСЬКИЙ

ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ: ЗАХИСТ СЦЕНІЧНОГО ОБРАЗУ ДОН ГОНЗАГО У ДИПЛОМНІЙ ВИСТАВІ ЗА П'ЄСОЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «КАМІНИЙ ГОСПОДАР»

спеціальність 026 Сценічне мистецтво
галузь знать 02 Культура і мистецтво

Подається на здобуття освітньої кваліфікації бакалавр сценічного мистецтва

Пояснювальна записка до творчого проєкту містить результати власних досліджень, авторські творчі акторські розробки та практичні напрацювання здобувача. Використання ідей, наукових результатів і текстів інших авторів здійснюється з обов'язковим посиланням на відповідні джерела. Усі матеріали подані з дотриманням принципів академічної доброчесності.

_____ Юрій ЧЕРВІНСЬКИЙ

Творчий керівник:Фєвральова Світлана В'ячеславівна, викладач кафедри майстерності актора ХДАК.

_____

Дата захисту _____

Національна шкала _____

Кількість балів _____ оцінка ECTS _____

Харків –2026

ЗМІСТ

ВСТУП……..…...3

РОЗДІЛІАНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО - ХУДОЖНЬОГО ДЖЕРЕЛА Л.УКРАЇНКИ «КАМІННИЙ ГОСПОДАР»…….....6

1.1. Біографія та творчий шлях Л. Українки.....6

1.2. Історія написання та художнє втілення твору «Камінний господар»……..8

1.3. Розбір основних подій згідно розвитку сюжету ……12

РОЗДІ 2 МЕТОДИКА РОБОТИ НАД СЦЕНІЧНИМ ОБРАЗОМ……...…...15

2.1. Характеристика та аналіз образу Дон Гонзаго: психологічний портрет та мотивації…….15

2.2. Образ Дон Гонзаго та її взаємовідносини з іншими персонажами….....18

2.3. Робота над характером та характерністю…….……..23

2.4. Надзавдання та наскрізна дія ролі……..……..27

РОЗДІЛ ІІІСЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ДОН ГОНЗАГО…….....30

3.1. Використання виразних засобів для становлення сценічного образу (голосова й пластична характеристики, темпоритм ролі, мізансценування)……30

3.2. Зовнішня складова образу героя (костюм, грим, реквізит)…….34

ВИСНОВКИ……..38

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...41

ДОДАТКИ……..43

ВСТУП

Актуальність роботи. Сучасне театральне мистецтво дедалі частіше звертається до глибокого психологічного аналізу класичних драматургічних творів, що дозволяє не лише відтворювати сюжетну основу п’єси, а й розкривати внутрішній світ персонажів, їхні мотивації, конфлікти та духовні переживання. У цьому контексті особливе місце займає драматургія Леся Українка, яка поєднує філософську глибину, психологізм та символічне осмислення людського буття. Її твори не втрачають актуальності й сьогодні, оскільки порушують універсальні проблеми влади, свободи, морального вибору та внутрішньої відповідальності людини.

Одним із найвизначніших драматичних творів письменниці є Камінний господар, у якому авторка по-новому переосмислює світовий сюжет про Дон Жуана. На відміну від традиційних трактувань, у центрі твору опиняється не лише тема спокуси чи кохання, а складний конфлікт між владою, свободою та духовною сутністю людини. Особливого значення у структурі п’єси набуває образ Командора — персонажа, який уособлює силу закону, порядок, владу та непорушність моральних принципів. Водночас цей образ є психологічно складним і багатогранним, що робить його надзвичайно цікавим для сценічного втілення.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю глибокого дослідження процесу створення сценічного образу Командора в умовах сучасного театру, де важливу роль відіграють психологічна достовірність, внутрішня мотивація персонажа та пошук нових форм акторської виразності. Робота над цією роллю вимагає від актора не лише технічної майстерності, а й глибокого осмислення внутрішньої природи героя, його світогляду та місця у драматургічному конфлікті твору.

Особливої актуальності тема набуває у зв’язку із сучасними тенденціями театру до переосмислення класичної драматургії через новітні режисерські та

акторські підходи. Образ Командора сьогодні може розглядатися не лише як символ покарання чи влади, а як складна постать людини, що намагається зберегти порядок у світі, де панують пристрасті, свобода вибору та внутрішні суперечності. Саме тому дослідження особливостей створення сценічного образу Командора є важливим як для практики сучасного театру, так і для розвитку акторської майстерності загалом.

У центрі даної творчого проєкту перебуває процес створення сценічного образу Дон Гонзаго — одного з ключових персонажів п'єси «Камінний господар». Цей образ уособлює систему цінностей, пов'язаних із честю, соціальним статусом, владою та внутрішньою дисципліною. Водночас Дон Гонзаго не є статичним носієм цих якостей: його поведінка, вчинки та взаємодія з іншими персонажами свідчать про наявність глибокого внутрішнього конфлікту, що розгортається між почуттям обов'язку та особистими переживаннями. Сценічне втілення образу Дон Гонзаго потребує від актора високого рівня професійної підготовки, оскільки передбачає поєднання стриманості зовнішньої поведінки з інтенсивним внутрішнім життям персонажа. Така специфіка ролі вимагає особливої уваги до психологічної мотивації дій, точності сценічного існування, а також здатності передавати складні емоційні стани через мінімальні засоби виразності.

У ході роботи над роллю Дон Гонзаго було виявлено низку труднощів, пов'язаних із необхідністю поєднання стриманості образу з його внутрішньою напругою. Це вимагало пошуку тонких акторських рішень, здатних передати глибину переживань персонажа без зовнішньої експресії. Важливим етапом стало також усвідомлення логіки вчинків героя, його мотивації та світоглядних позицій, що дозволило вибудувати цілісний і переконливий сценічний образ.

Мета: створити і втілити сценічний образ Дон Гонзаго у відповідності до задуму та природи виконавця на основі дослідження особливостей характеру та поведінки персонажу; оволодіти навичками сценічного

перевтілення. Задля досягнення поставленої мети були сформульовані наступні **завдання:**

- дослідити біографію та творчий шлях автора п’єси;

- розглянути історію написання та особливості різних постановок твору «Кам’яний господар»;

- розібрати основні події твору згідно розвитку сюжету;

- проаналізувати образ Дон Гонзаго, розробивши психологічний портрет героя та визначивши мотивації її вчинків;

- дослідити взаємовідносини Дон Гонзаго з іншими персонажами п’єси;

- створити характер та характерність образу

- визначити надзавдання та наскрізну дію ролі;

- відібрати і застосувати на практиці найбільш виразні зовнішні засоби при сценічному втіленні;

- створити та практично втілити сценічний образ.

РОЗДІЛ 1
АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО - ХУДОЖНЬОГО ДЖЕРЕЛА Л.УКРАЇНКИ «КАМІННИЙ ГОСПОДАР»

1.1. Біографія та творчий шлях Л. Українки

Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) народилася 25 лютого 1871 року в місті Новоград-Волинський у родині, яка належала до кола української інтелігенції та відігравала значну роль у культурному й громадському житті України кінця XIX століття. Її батько, Петро Косач, був освіченим юристом і громадським діячем, а мати — відома письменниця, етнограф і культурна діячка Олена Пчілка. Величезний вплив на формування світогляду Лесі Українки мав також її дядько — мислитель, історик і публіцист Михайло Драгоманов, який сприяв розвитку її інтересу до європейської культури, політичної думки та ідей свободи.

Дитинство майбутньої письменниці минало в атмосфері інтелектуального розвитку, поваги до національної культури та активної громадянської позиції. Важливим чинником її формування стало раннє залучення до літературної діяльності, читання світової класики та вивчення іноземних мов. Через тяжку хворобу — туберкульоз кісток — Леся Українка не мала можливості систематично відвідувати навчальні заклади, однак здобула ґрунтовну домашню освіту, яка за своїм рівнем не поступалася університетській. Вона вільно володіла багатьма мовами, серед яких французька, німецька, англійська, італійська, польська, болгарська та латина, що дозволило їй безпосередньо знайомитися з творами світової літератури.[1] Початок літературної діяльності Лесі Українки припадає на ранні роки: перші вірші вона написала у дитинстві, а вже у 1884 році було опубліковано її поезію «Надія». У 1893 році виходить її перша поетична збірка «На крилах пісень», яка засвідчила формування самобутнього художнього стилю авторки.

Її рання творчість позначена мотивами боротьби, незламності духу, прагнення до свободи та утвердження людської гідності.[2]

З часом коло творчих інтересів письменниці значно розширюється. Вона звертається не лише до поезії, а й до прози, перекладацької діяльності та драматургії. Саме драматургія стає вершиною її творчого розвитку, адже дозволяє найповніше реалізувати її інтелектуальний потенціал і філософське мислення. У своїх драматичних творах Леся Українка створює новий тип драми, де основна увага зосереджена не на зовнішній дії, а на внутрішніх конфліктах, психологічних процесах та ідейному протистоянні персонажів.

Серед найвизначніших драматичних творів письменниці — Лісова пісня, Бояриня, Кассандра, Оргія та Камінний господар. У цих творах авторка звертається до різних історичних епох, культур і міфологічних сюжетів, однак усі вони об’єднані спільною проблематикою — дослідженням людини як духовної істоти, її прагнення до свободи, боротьби за власну ідентичність та моральний вибір. Важливим аспектом творчості Лесі Українки є її орієнтація на європейський культурний простір. Вона активно використовує сюжети античної міфології, біблійні мотиви, середньовічні легенди, проте не відтворює їх буквально, а трансформує відповідно до власних ідей. Такий підхід дозволяє їй створювати універсальні образи, що виходять за межі конкретного часу й простору та набувають загальнолюдського значення. Драматургія Лесі Українки характеризується глибоким психологізмом і складною структурою образів. Її персонажі — це не статичні типи, а живі, внутрішньо суперечливі особистості, які перебувають у постійному процесі духовного пошуку. Вони часто опиняються перед вибором між особистими почуттями та моральним обов’язком, свободою та відповідальністю, що породжує гострі внутрішні конфлікти.[3] Особливу увагу письменниця приділяє темі сильної особистості, здатної протистояти зовнішнім обставинам і відстоювати власні переконання. Її герої не приймають пасивної позиції, а активно діють, навіть якщо це призводить до трагедії. Саме тому її

драматургія має високий рівень драматизму й напруження, що робить її надзвичайно привабливою для театрального втілення. Окремо слід відзначити, що творчість Лесі Українки формувалася в умовах складної історичної ситуації — національного гноблення, обмеження української мови та культури. Це зумовило її прагнення утвердити українську літературу як повноцінну частину європейського культурного простору. Її твори стали важливим етапом у розвитку української драматургії, піднявши її на якісно новий рівень. Останні роки життя письменниці були позначені важкою боротьбою з хворобою, однак, незважаючи на фізичні страждання, вона продовжувала активно працювати, створюючи свої найглибші й найскладніші твори. Померла Леся Українка 1 серпня 1913 року в місті Сурамі.[4]

Отже, життєвий і творчий шлях Лесі Українки є прикладом виняткової сили духу, інтелектуальної глибини та художнього новаторства. Її драматургія не лише збагатила українську літературу, але й відкрила нові можливості для театрального мистецтва, зокрема у сфері створення складних, психологічно насичених сценічних образів. Саме тому звернення до її творів, зокрема до п’єси «Камінний господар», є важливим етапом у професійному становленні актора та дослідженні процесу створення ролі.

1.2. Історія написання та особливості драматургічного твору «Каміний господар» художнього втілення

Драматична поема Камінний господар є одним із найглибших і найскладніших творів у доробку Леся Українка. Вона була написана у 1912 році в період творчої зрілості авторки, коли її драматургія досягла найвищого рівня філософського узагальнення та психологічної глибини. Цей твір став своєрідним підсумком багаторічних творчих пошуків письменниці у сфері драматургії та переосмислення світових культурних сюжетів. Звернення до легенди про Дон Жуана має глибоке історико-літературне підґрунтя. Образ Дон Жуана неодноразово осмислювався в європейській літературі, зокрема у творах Тірсо де Моліна, Мольєр, Джордж Гордон Байрон та інших митців.

Проте інтерпретація Лесі Українки принципово відрізняється від попередніх, адже вона зміщує акцент із традиційного образу спокусника на складну систему морально-етичних і психологічних взаємин між персонажами.

Історія написання твору пов’язана з інтересом авторки до проблеми влади, внутрішньої свободи та відповідальності особистості за власний вибір. У «Камінному господарі» Леся Українка створює не просто драматичну історію, а філософську модель світу, в якій кожен персонаж уособлює певну ідею або життєву позицію. Саме тому твір має виразно інтелектуальний характер і вимагає від читача та глядача активного осмислення.

Іншою важливою проблемою є влада як форма організації людських відносин. У п’єсі влада не зводиться лише до політичної або соціальної категорії — вона набуває екзистенційного виміру, визначаючи спосіб мислення, поведінку і навіть внутрішній світ персонажів. Також важливим є мотив внутрішнього вибору. Кожен герой опиняється у ситуації морального конфлікту, де не існує однозначно правильного рішення. Це наближає твір до модерністської драматургії, в якій конфлікт переноситься у сферу свідомості та підсвідомого.

Однією з ключових особливостей драматургії твору є відсутність яскраво вираженої зовнішньої дії. Основний конфлікт розгортається на рівні внутрішніх переживань персонажів, їхніх психологічних станів і моральних виборів. Це визначає специфіку сценічного втілення п’єси, оскільки актор має працювати не лише з текстом, а й із підтекстом, який містить основне смислове навантаження. Композиційно твір побудований як послідовність сцен, у яких поступово розкривається система взаємин між персонажами. Важливу роль відіграють діалоги, що мають не стільки інформативний, скільки психологічний характер. У них проявляється внутрішня боротьба героїв, їхні приховані наміри та суперечності.

Особливістю художньої мови твору є її символічність і багатошаровість. Леся Українка широко використовує підтекст, метафори,

алегорії, що дозволяє створити глибокий філософський зміст. Назва твору — «Камінний господар» — сама по собі є символом невідворотності долі, сили обставин та внутрішнього закону, якому підпорядковуються герої. Важливе місце у творі займає система образів, кожен із яких виконує певну функцію у розкритті основної ідеї. Дон Жуан у трактуванні Лесі Українки постає не лише як спокусник, а як людина, що прагне свободи, але не усвідомлює її справжньої сутності. Донна Анна втілює прагнення до влади та самоствердження, тоді як образ Дон Гонзаго уособлює порядок, честь і соціальну ієрархію.

«Камінний господар» належить до жанру філософської драматичної поеми, що поєднує поетичну мову з драматичною структурою. Важливою ознакою є відсутність традиційного “подієвого” розвитку сюжету. Замість цього дія будується як поступове розкриття ідей через діалоги та внутрішні стани персонажів.Стиль твору можна визначити як синтез символізму та психологічної драми. Символічний рівень проявляється у назві, образах і ситуаціях, тоді як психологічний — у детальній розробці внутрішніх конфліктів героїв. Це створює багатошарову структуру тексту, який може інтерпретуватися на різних рівнях — від побутового до філософського.

Саме образ Дон Гонзаго є особливо цікавим у контексті сценічного втілення, оскільки він поєднує в собі зовнішню стриманість і внутрішню напруженість. Його поведінка визначається чіткою системою моральних принципів, однак у процесі розвитку дії стає очевидним, що за цією зовнішньою визначеністю приховується складний внутрішній світ. Художнє втілення п’єси «Камінний господар» у театрі пов’язане з низкою специфічних труднощів. Насамперед це стосується необхідності передачі глибокого психологічного змісту твору без опори на активну зовнішню дію. У зв’язку з цим особливого значення набувають акторська майстерність, точність інтонації, робота з паузою, темпоритмом та пластикою.

Крім того, важливу роль відіграє режисерська інтерпретація, яка визначає загальну концепцію вистави, стиль подачі матеріалу та спосіб взаємодії акторів на сцені. Оскільки твір має філософський характер, його сценічне втілення часто потребує умовності, символічності сценічного простору та узагальненості образів.

Постановка «Камінного господаря» вимагає від театру відмови від традиційної зовнішньої видовищності на користь психологічної глибини. Основний акцент зміщується на внутрішню дію, паузу, ритм і підтекст.

Актор у цьому творі працює не стільки з подією, скільки з внутрішнім станом персонажа. Важливими стають:

- інтонаційна точність,
- робота з паузами,
- внутрішня дія,
- пластична стриманість,
- психологічна мотивація кожного жесту.

Сценографія та режисура часто набувають умовного, символічного характеру, що дозволяє підкреслити філософський зміст твору. Світло, простір і музика стають не допоміжними, а рівноправними засобами виразності.

Таким чином, «Камінний господар» є складним багатоплановим твором, що поєднує в собі риси філософської драми, психологічного театру та символістської естетики. Його сценічне втілення вимагає глибокого розуміння авторського задуму, уважної роботи з текстом і підтекстом, а також високого рівня акторської майстерності.

Звернення до цього твору в межах дипломної вистави відкриває широкі можливості для творчого пошуку та професійного зростання актора, зокрема у процесі створення складного й багатовимірного образу Дон Гонзаго.

1.3. Розбір основних подій п’єси згідно розвитку сюжету

Драматична поема Камінний господар Леся Українка побудована не за принципом зовнішньо-подієвої драми, а за логікою внутрішнього розвитку конфлікту. Події у творі виконують насамперед функцію розкриття ідейного протистояння та психологічної еволюції персонажів. Тому сюжет слід розглядати як послідовність етапів нарощування філософської та психологічної напруги.

Експозиційна частина вводить глядача у умовний, узагальнений світ п’єси, де вже існує сформована система влади, соціальних норм і моральних законів. Простір твору не має конкретної історичної прив’язки, що підкреслює його універсальний характер.

На цьому етапі відбувається знайомство з основними персонажами та їхніми світоглядними позиціями. Дон Жуан постає як носій індивідуальної свободи, що виходить за межі соціальних норм. Донна Анна — як складна фігура, у якій поєднуються прагнення до влади, емоційна напруга та внутрішня суперечність. Дон Гонзаго одразу визначається як представник порядку, закону та моральної вертикалі.

Важливо, що вже в експозиції закладається головна тема твору — протистояння свободи індивідуального вибору та системи соціального контролю. Зав’язка пов’язана не просто з появою нових подій, а з активізацією конфлікту між різними системами цінностей. Дон Жуан своїми діями порушує усталений порядок, що автоматично ставить під сумнів стабільність соціальної структури, яку уособлює Дон Гонзаго.

На цьому етапі важливо, що конфлікт не є лише зовнішнім (між персонажами), а одразу набуває ідейного характеру. Це зіткнення двох принципово різних світоглядів:

- свободи як абсолютного індивідуального права;
- закону як форми соціальної рівноваги.

Для Дон Гонзаго зав’язка означає початок внутрішнього напруження: він не просто реагує на події, а починає усвідомлювати хиткість того порядку, який представляє. У розвитку дії конфлікт поступово ускладнюється і переходить із зовнішнього рівня у внутрішній. Взаємини між персонажами набувають багатошаровості, де кожна репліка має подвійний або навіть потрійний зміст.

Особливо важливо, що Леся Українка будує діалоги таким чином, що справжній конфлікт часто прихований у підтексті. Це означає, що зовнішньо персонажі можуть вести стриману розмову, але внутрішньо між ними відбувається напружене ідейне протистояння.

Дон Гонзаго у цій частині виступає як носій стабільності, однак його позиція поступово ускладнюється. Він починає усвідомлювати, що:

- влада не є абсолютною;
- порядок може бути підважений не силою, а ідеєю;
- внутрішній світ людини важче контролювати, ніж зовнішні обставини.

Таким чином, розвиток дії — це не стільки серія подій, скільки процес поступового “розхитування” світоглядної системи персонажів. У цій фазі конфлікт переходить у найскладнішу площину — моральну та екзистенційну. Персонажі змушені не просто діяти, а обирати між різними системами цінностей.

Дон Жуан уособлює радикальну свободу, яка ігнорує соціальні норми. Донна Анна набуває більш складного психологічного звучання, стаючи фігурою внутрішньої трансформації. Дон Гонзаго опиняється у ситуації, де його роль як “охоронця закону” стає недостатньою для пояснення реальності. Цей етап є ключовим для розуміння п’єси як філософської драми: конфлікт перестає бути зовнішнім і переходить у площину свідомості.

Кульмінація твору є моментом, коли всі лінії конфлікту сходяться в одній точці максимальної напруги. Це не лише подієвий пік, а й ідейний злам системи.

У цей момент кожен персонаж максимально проявляє свою сутність:

- Дон Жуан — як радикальна свобода;
- Донна Анна — як складна внутрішня трансформація;
- Дон Гонзаго — як втілення закону, що стикається з його межами.

Для образу Дон Гонзаго кульмінація означає кризу його світоглядної позиції. Він опиняється перед фактом, що порядок, який він уособлює, не є абсолютним і не гарантує повного контролю над реальністю. Розв'язка п'єси не має характеру традиційного "вирішення" конфлікту. Леся Українка свідомо уникає однозначної моралі. Натомість вона створює ситуацію, в якій кожна ідея виявляє свої межі.

Конфлікт не зникає, а переходить у площину філософського осмислення. Перемога одного боку не означає остаточного заперечення іншого. Це підкреслює модерністську природу твору.

Дон Гонзаго у фіналі постає як трагічно складна фігура: його роль як носія закону зберігається, але його внутрішнє розуміння світу стає значно глибшим і суперечливим.

Таким чином, розвиток сюжету «Камінного господаря» можна визначити як поступовий перехід:

- від зовнішньої системи дії
- до внутрішнього психологічного конфлікту
- і далі до філософського узагальнення.

Ця структура є характерною для модерністської драматургії, де основним об'єктом зображення стає не подія, а свідомість людини.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД СЦЕНІЧНИМ ОБРАЗОМ

2.1Характеристика та аналіз образу Дон Гонзаго: психологічний портрет та мотивації.

Образ Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господар Леся Українка є одним із ключових у системі персонажів твору, оскільки він уособлює ідею державного порядку, соціального закону та моральної вертикалі влади. Це не просто функціональний персонаж, а складна психологічна структура, у якій поєднуються раціональне мислення, внутрішня дисципліна та прихована емоційна напруга.Дон Гонзаго постає як людина високого соціального статусу, для якої честь, обов'язок і закон є базовими життєвими принципами. Його зовнішня поведінка характеризується стриманістю, холодною раціональністю та чіткою структурованістю мислення. Він звик діяти відповідно до системи правил і очікує, що ця система є стабільною та незаперечною.

Водночас за цією зовнішньою впевненістю приховується глибший психологічний рівень. Дон Гонзаго не є емоційно "порожнім" чи механічним носієм влади — навпаки, його внутрішній світ наповнений напругою, відповідальністю та постійним контролем над собою. Ця внутрішня дисципліна стає його силою, але водночас і обмеженням.

Його психологічний стан можна визначити як баланс між:

- внутрішнім контролем і зовнішньою владою,
- особистими почуттями і соціальними обов'язками,
- раціональністю і прихованою емоційністю.

Мотиваційна структура Дон Гонзаго є багаторівневою і ґрунтується на кількох ключових принципах:Він є носієм державного порядку і

відповідальності за стабільність системи. Його дії спрямовані на збереження влади, закону та ієрархії.Для нього поняття честі та обов'язку мають абсолютне значення. Він сприймає світ через категорії правильного і неправильного, допустимого і забороненого.Хоча вона менш очевидна, але присутня: це потреба в контролі, внутрішній стабільності та підтвердженні власної значущості через виконання ролі "охоронця порядку".Глибше рівня — це страх втрати контролю над хаосом людських пристрастей, який уособлює Дон Жуан. Саме тому його позиція така жорстка і принципова.

Важкість і непорушність: Командор «тисне» на оточуючих своєю присутністю. Навіть коли він мовчить, його авторитет змушує інших поводитися згідно з етикетом.

Метаморфоза влади є найцікавішим те, що Гонзаго «перемагає» Жуана не фізично, а ідеологічно. Коли Жуан одягає плащ і орден Командора, він стає частиною тієї системи, яку ненавидів. Мотивація Гонзаго — поглинути бунтівника, зробити його частиною «каменю».

Конфлікт з Анною він сприймає її як коштовну прикрасу свого статусу. Його трагедія в тому, що він не помічає її власної волі, вважаючи, що жінку можна повністю приборкати правилами. З Жуаном: Це конфлікт Статики (Гонзаго) і Динаміки (Жуан). Командор вважає Жуана «хворим» елементом суспільства, який підлягає або «лікуванню» через дисципліну, або видаленню.

Попри зовнішню цілісність, Дон Гонзаго має внутрішній конфлікт, який проявляється не прямо, а через підтекст і поведінкові реакції. Його головна психологічна суперечність полягає у зіткненні:

- жорсткої системи закону
- і живої, непередбачуваної людської природи

Зіткнення з Дон Жуаном загострює цей конфлікт, адже він стикається не просто з порушником правил, а з альтернативною філософією життя, яка ставить під сумнів саму природу влади і контролю.У структурі твору Дон Гонзаго виконує функцію “опори системи” — він уособлює стабільність, закон і порядок. Саме через нього авторка показує межі влади як такої: закон може існувати лише доти, доки він визнається іншими як обов’язковий.Його образ також виконує драматургічну функцію противаги Дон Жуану.Якщо Дон Жуан — це стихія свободи, то Дон Гонзаго — це структура і обмеження. Їхнє протистояння є не лише сюжетним, а й філософським.

З точки зору акторського виконання, образ Дон Гонзаго є складним через необхідність поєднання зовнішньої стриманості з внутрішньою напругою. Основна складність полягає в тому, що персонаж майже не демонструє емоції відкрито, але постійно їх контролює.

Акторська робота над цим образом вимагає:

- точного внутрішнього монологу,
- чіткої мотивації кожної дії,
- роботи з паузою як засобом виразності,
- мінімалізму зовнішніх проявів,
- глибокої психологічної концентрації.

Таким чином, Дон Гонзаго — це не “жорсткий чиновник влади”, а складна внутрішньо організована особистість, яка постійно балансує між законом і людською природою.

Отже, образ Дон Гонзаго є багатовимірним психологічним типом, у якому поєднуються раціональність, відповідальність, внутрішній контроль і прихована емоційна напруга. Його мотивації формуються на перетині соціального обов’язку та особистісного самоствердження, що робить його

важливим елементом ідейної структури п’єси та складним матеріалом для сценічного втілення.

2.2. Образ Дон Гонзаго та його взаємовідносини з іншими персонажами

Робота над образом Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господарЛеся Українка передбачає глибоке занурення не лише в зовнішні обставини ролі, а насамперед у її внутрішню природу. Це персонаж, який існує в чітко вибудуваній системі координат, де закон, порядок і контроль є не просто соціальними категоріями, а основою його особистісної ідентичності. Для Дон Гонзаго світ має бути структурованим, передбачуваним і підпорядкованим раціональним принципам, і саме через це він формує свою поведінку, мову, пластику і навіть спосіб мислення.Його надзавдання можна визначити як прагнення зберегти порядок — як у зовнішньому світі, так і всередині себе. Це не лише боротьба за владу чи соціальну стабільність, а спроба довести, що система, яку він уособлює, є єдино можливою формою існування. Він не просто контролює — він живе через контроль. Саме тому його наскрізна дія полягає у постійному стримуванні, впорядкуванні, підпорядкуванні як інших, так і власних імпульсів. У цьому і криється його сила, але водночас і головна вразливість.

Конфлікт виникає в той момент, коли у його житті з’являється те, що не піддається контролю — почуття. Взаємодія з Донною Анною і присутність Дон Жуана стають каталізаторами внутрішнього зсуву. Дон Гонзаго вперше стикається з тим, що логіка і воля не здатні пояснити або приборкати. І якщо спочатку він намагається діяти звичними методами — посилювати контроль, раціоналізувати ситуацію, придушувати емоції — то згодом стає очевидно, що ці інструменти більше не працюють.Його внутрішня дія протягом усього твору полягає у постійному аналізі, оцінюванні, стримуванні. Він ніби завжди “на крок попереду”, намагається передбачити розвиток подій і не допустити порушення рівноваги. Але саме ця надмірна зібраність і

раціональність створює величезну внутрішню напругу, яка не має виходу. І коли почуття проривається назовні, це відбувається не поступово, а як різкий злам.

У стосунках із Донною Анною відкривається найбільш суперечлива і водночас найлюдськіша частина Дон Гонзаго. Формально їх пов'язує соціально визначений союз, у якому він виступає як гарант стабільності, честі та статусу. Він сприймає ці взаємини як частину впорядкованого світу, де кожен виконує свою роль. Для нього Донна Анна — це не лише жінка, а елемент системи, що має бути передбачуваним, контрольованим і вписаним у загальну структуру. Проте внутрішньо ці відносини значно складніші. Донна Анна не піддається повному підпорядкуванню, вона має власну волю, власний внутрішній простір, який не можна регламентувати. Саме ця її автономність і викликає у Дон Гонзаго напруження. Його почуття до неї не є відкритим чи емоційно вираженим — воно існує у формі стриманої, майже прихованої прив'язаності, змішаної з потребою володіти і контролювати. У цьому проявляється ключова суперечність: він не дозволяє собі кохати вільно, бо для нього кохання — це також сфера порядку. Але саме це і робить його вразливим, адже він не здатен прийняти живу, неконтрольовану природу почуття.

Взаємовідносини з Дон Жуаном мають принципово інший характер і є центральною віссю конфлікту. Це не просто суперництво між двома чоловіками — це зіткнення двох моделей буття. Дон Жуан уособлює стихію свободи, імпульсу, життя поза законом і поза відповідальністю у традиційному розумінні. Дон Гонзаго, навпаки, є носієм порядку, структури і раціонального контролю. Їхня взаємодія — це постійна напруга між формою і змістом, між системою і її руйнуванням. Дон Гонзаго намагається підпорядкувати Дон Жуана логіці закону, але стикається з тим, що ця логіка не працює. І саме в цьому полягає його внутрішня криза: він уперше зустрічає силу, яка не піддається його інструментам впливу. Дон Жуан для

нього є не лише противником, а своєрідним викликом, який оголює обмеженість його світогляду. У глибині цієї взаємодії виникає навіть парадоксальне відчуття: Дон Гонзаго змушений визнати, хоча й не прямо, що в цій стихії свободи є певна сила, якої він позбавлений.

У взаємодії з другорядними персонажами — придворними, слугами чи іншими фігурами — Дон Гонзаго проявляється як людина системи, що звикла до чіткої ієрархії. Його спілкування тут позбавлене емоційності, воно функціональне, стримане і спрямоване на підтримку порядку. Він не шукає діалогу, а утверджує структуру. Це підкреслює його ізольованість: він не входить у справжній людський контакт, бо будь-який контакт для нього — це потенційна загроза втрати контролю. У цих взаєминах він не відкривається як особистість, а лише реалізує свою роль.

Ключовим моментом у розвитку ролі стає внутрішня криза, яка найяскравіше проявляється у монолозі. Тут персонаж фактично втрачає ту систему координат, у якій існував. Його мова розпадається, мислення втрачає логічність, а поведінка перестає бути контрольованою. Це не просто емоційний вибух — це момент, коли Дон Гонзаго перестає бути лише носієм закону і постає як людина, яка не може впоратися з власними почуттями. Саме тут народжується трагедія образу.

Важливо, що цей процес не є зовнішньо активним. У ролі майже немає відкритої дії у звичному розумінні, тому основне навантаження переходить у внутрішню площину. Актор має постійно існувати у стані внутрішньої роботи: думати, оцінювати, стримувати себе, приховувати емоцію. Саме пауза, погляд, мікрорух стають основними засобами виразності. Дон Гонзаго не демонструє почуття — він їх приховує, і саме це приховування створює сценічну напругу.[22]

Темпоритм ролі також будується на поступовому зсуві: від рівного, зібраного і контрольованого існування на початку — до внутрішньо

розхитаного, нестабільного стану у кульмінації. Якщо спочатку тіло персонажа є чітким, стриманим і економним у рухах, то в момент кризи воно може “зрадити” його — з’являється дисбаланс, напруга, порушення звичної пластики. Те саме відбувається і з голосом: від впевненого, рівного звучання до зламаного, емоційно насиченого, іноді навіть неконтрольованого.Таким чином, Дон Гонзаго є не просто антагоністом чи носієм порядку, а глибоко трагічним персонажем. Його історія — це історія людини, яка ототожнила себе з системою і втратила здатність існувати поза нею. Коли ця система дає тріщину, він втрачає опору. Його трагедія полягає не лише в почутті, яке він не може контролювати, а в усвідомленні того, що контроль взагалі не є абсолютним.[25]

У роботі над роллю найважливішим є не показ влади чи сили, а розкриття внутрішнього страху — страху втратити контроль над собою. Саме цей страх формує всі дії персонажа і визначає його поведінку впродовж усього твору. І в цьому сенсі Дон Гонзаго — це образ людини, яка звикла керувати світом, але вперше стикається з тим, що не може керувати власною душею.[14]

У системі взаємодій поступово стає очевидно, що Дон Гонзаго не має простору для справжньої близькості. Донна Анна не належить йому повністю, Дон Жуан руйнує його систему, а інші персонажі не виходять за межі функціонального контакту. Це створює внутрішню самотність, яка не артикулюється прямо, але відчувається у всій його поведінці. Його трагедія полягає не лише у втраті контролю, а й у тому, що він ніколи не мав справжнього контакту з живим світом.

Таким чином, взаємовідносини Дон Гонзаго з іншими персонажами формують складну драматургічну мережу, в якій кожен зв’язок виявляє новий аспект його особистості. Через Донну Анну розкривається його емоційна обмеженість і прихована потреба у почутті, через Дон Жуана — межі його влади і світогляду, через другорядних персонажів — його

функціональність і ізольованість. Усі ці взаємодії разом вибудовують образ людини, яка існує всередині системи, але не здатна повністю впоратися з живою, непередбачуваною природою людських стосунків. Саме в цьому і полягає глибина і трагічність образу Дон Гонзаго.

Робота над образом Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господарЛеся Українка стала для мене одним із найскладніших етапів у професійному становленні, оскільки ця роль вимагала не лише технічної підготовки, а й глибокого внутрішнього переосмислення акторської природи. Найбільша складність полягала в тому, що Дон Гонзаго — це персонаж не зовнішньої дії, а внутрішнього процесу, де головні конфлікти відбуваються на рівні мислення, стриманих емоцій і прихованих імпульсів.У процесі роботи я зіткнувся з труднощами пошуку правильного балансу між зовнішньою стриманістю і внутрішньою напругою. Спочатку існувала спокуса зробити образ надто “закритим”, майже статичним, що призводило до втрати сценічної живості. Водночас надмірне емоційне підсилення руйнувало саму природу персонажа, який живе за принципами контролю і дисципліни. Тому основним викликом стало навчитися існувати у стані внутрішньої напруги без її прямого зовнішнього прояву.

Окремою складністю стала робота з текстом, оскільки мова Леся Українка є насиченою, філософською і потребує точного інтонаційного вирішення. Кожне слово має вагу, і будь-яка неточність у подачі могла змінити зміст сцени. Це вимагало глибокого аналізу підтексту, логіки мислення персонажа і постійного пошуку внутрішніх мотивацій для кожної репліки.Не менш складною була робота над пластикою і зовнішнім існуванням образу. Дон Гонзаго не дозволяє собі випадкових рухів, тому кожен жест, кожен поворот голови або зміна пози повинні були бути виправдані внутрішньо. Це вимагало високого рівня концентрації і самоконтролю, адже навіть найменша “порожня” дія руйнувала цілісність образу.

Психологічно складним виявився і сам внутрішній світ персонажа. Його прагнення до порядку, контролю і влади, зіткнення з почуттями і неможливістю їх підпорядкувати логіці — усе це вимагало глибокого проживання і певного внутрішнього спротиву. Було непросто знайти в собі ті якості, які дозволяють зрозуміти такого героя, не спрощуючи його і не перетворюючи на однозначну фігуру.

У результаті ця робота стала для мене серйозним професійним викликом, але водночас і важливим етапом розвитку. Вона навчила мене працювати з внутрішньою дією, контролювати сценічні засоби, глибше аналізувати драматургічний матеріал і знаходити складні психологічні стани без зовнішньої декларативності. Саме через ці труднощі образ Дон Гонзаго став для мене не просто роллю, а досвідом, який суттєво вплинув на моє розуміння акторської професії.

2.3. Робота над характером та характерністю

Робота над характером та характерністю образу Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господарЛеся Українка є складним і багаторівневим процесом, оскільки цей персонаж побудований не на зовнішній виразності, а на внутрішній структурі мислення і поведінки. Його характер не демонструється прямо, а поступово розкривається через систему реакцій, стриманість, логіку дій та приховану психологічну напругу. Саме тому робота над роллю вимагає глибокого проникнення у внутрішню природу персонажа і усвідомлення того, що його зовнішня “камінність” є лише формою, за якою приховується жива, але жорстко контрольована людська психіка.

Перший етап роботи над характером полягає у визначенні базової внутрішньої структури Дон Гонзаго. Це людина, для якої порядок є не просто соціальною необхідністю, а способом існування. Його світогляд базується на переконанні, що реальність має бути впорядкованою, передбачуваною і

підпорядкованою законам логіки. Усе, що виходить за межі цієї системи — емоція, випадковість, імпульс — сприймається як загроза. Тому його характер формує постійна внутрішня дисципліна, контроль над собою і навколишнім світом, а також прагнення до стабільності. Але важливо, що цей контроль не є природною відсутністю емоцій — навпаки, він є постійним придушенням живих реакцій, які існують усередині.

У процесі роботи над характером необхідно усвідомити подвійність цього образу. З одного боку, Дон Гонзаго — це людина системи, раціональна, зібрана, стримана, яка звикла діяти через аналіз і відповідальність. З іншого боку, він залишається живою людиною, яка здатна відчувати страх, сумнів, приховану прив'язаність і навіть залежність від емоцій, які він не дозволяє собі проявляти. Саме це створює внутрішню напругу, яка є основою характеру. Тому акторська робота полягає не в тому, щоб "зіграти холодність", а в тому, щоб постійно утримувати баланс між внутрішнім рухом і зовнішньою нерухомістю.

Характерність образу формується через сукупність зовнішніх проявів, але ці прояви мають бути наслідком внутрішньої логіки, а не декоративними прийомами. Пластика Дон Гонзаго повинна бути стриманою, економною, зібраною. Його тіло не має права на випадковість: кожен рух продуманий або майже приглушений внутрішнім контролем. Він не "живе тілом", а радше "керує тілом". Навіть у стані емоційної напруги зовнішні прояви мінімальні, але всередині накопичується величезна енергія, яка не знаходить виходу. Саме ця невидима енергія і створює сценічну напругу.

Особливу роль у формуванні характерності відіграє мова. Дон Гонзаго не говорить імпульсивно. Його мовлення логічне, структуроване, з чіткими паузами і внутрішньою логікою. Він не дозволяє собі зайвих слів, адже для нього слово — це інструмент контролю. Інтонація має бути стриманою, але наповненою внутрішньою силою. Важливо, що його мовлення ніколи не є

випадковим: навіть тоді, коли він емоційно напружений, він намагається зберігати форму. Проте саме в моменти внутрішньої кризи ця форма починає руйнуватися — з’являються збої, прискорення, різкі зміни темпу, що сигналізують про внутрішній розпад контролю.

Робота над характером також передбачає чітке розуміння його взаємодії з простором і людьми. Дон Гонзаго не розчиняється у середовищі, він його організовує. Його присутність завжди структурна: він займає простір так, ніби цей простір має підкорятися його волі. У взаємодії з іншими персонажами він не прагне емоційного контакту, а радше контролює дистанцію. Це не холодність як риса характеру, а спосіб захисту системи від хаосу. Чим ближче до нього емоційна реальність інших, тим сильніше він напружується, намагаючись відновити межі.

Окремо слід підкреслити внутрішній темпоритм персонажа. Зовні він може здаватися стабільним і рівним, але внутрішньо він постійно працює: аналізує, оцінює, прогнозує, стримує. Це створює ефект прихованого напруження, яке не завжди видно, але завжди присутнє. У кульмінаційні моменти цей внутрішній темпоритм прискорюється настільки, що починає прориватися назовні у вигляді емоційних зламів. Саме тоді характерність переходить у кризу, і глядач бачить не систему, а людину, яка більше не може її утримувати.[7]

Важливим аспектом роботи над характерністю є уникнення зовнішнього штампу. Дон Гонзаго не має бути “статичним чиновником” чи “холодним правителем”. Його характер не у зовнішній суворості, а у внутрішній напрузі між контролем і живим почуттям. Якщо грати лише зовнішню форму, образ стає пласким. Якщо ж працювати з внутрішньою дією, навіть мінімальні жести набувають глибокого змісту.

Таким чином, робота над характером і характерністю Дон Гонзаго полягає у створенні складної внутрішньої системи, де зовнішня стриманість є лише

верхнім шаром. Під ним постійно існує рух думки, боротьба контролю і емоції, напруга між роллю і людиною. Саме це поєднання і формує справжню сценічну правду образу: не демонстрацію сили, а постійне утримання внутрішнього конфлікту, який у певний момент неминуче проривається назовні.

Робота над характером Дон Гонзаго виявилася для мене однією з найскладніших частин усього процесу створення ролі. Основна трудність полягала в тому, що характер цього персонажа не лежить на поверхні і не розкривається через яскраві зовнішні дії чи очевидні емоції. Навпаки, Дон Гонзаго — це внутрішньо замкнений, раціональний і глибоко контрольований герой, у якому головні процеси відбуваються всередині.

На початку роботи мені було складно “вхопити” його природу, оскільки він не дає акторові звичних опор у вигляді відкритих почуттів чи активних вчинків. Його характер будується на стриманості, дисципліні та постійному самоконтролі, що вимагало від мене зовсім іншого підходу до створення образу. Я зіткнувся з проблемою: як зробити персонажа живим і наповненим, якщо він майже не проявляє себе зовні. Ще однією складністю стало розуміння внутрішньої логіки героя. Дон Гонзаго мислить категоріями порядку, честі, обов’язку, і ці поняття є для нього визначальними. Але для актора важливо не просто “знати” це, а знайти особисте виправдання таких переконань. Мені довелося довго працювати над тим, щоб не оцінювати персонажа ззовні, а спробувати прийняти його систему цінностей і зрозуміти її зсередини. Великим викликом стала також робота з внутрішнім конфліктом. З одного боку, мій герой прагне абсолютного контролю і стабільності, з іншого — він стикається з почуттями і ситуаціями, які цей контроль руйнують. Показати цю боротьбу, не вдаючись до зовнішньої емоційності, виявилося надзвичайно складно. Потрібно було знайти тонкі внутрішні переходи, які відчуваються, але не демонструються прямо.

У процесі роботи я неодноразово стикався з відчуттям, що образ “вислизає”: варто було трохи послабити контроль — і персонаж втрачав свою сутність, а надмірне “затискання” робило його неживим. Саме пошук цієї рівноваги між внутрішнім життям і зовнішньою стриманістю став головною труднощю.

У підсумку робота над характером Дон Гонзаго вимагала від мене великої концентрації, терпіння і глибокого аналізу. Вона змусила мене відмовитися від звичних акторських прийомів і шукати більш тонкі, внутрішні засоби вираження. Хоча цей процес був складним і часом суперечливим, саме він дав мені можливість глибше зрозуміти природу персонажа і значно розширити власні акторські можливості.

2.4. Надзавдання та наскрізна дія ролі

Надзавдання і наскрізна дія ролі Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господарЛеся Українка формують концептуальний центр розуміння цього образу, оскільки саме вони пояснюють не окремі вчинки персонажа, а внутрішню логіку його існування впродовж усього сценічного шляху. Дон Гонзаго — це персонаж, у якому ідея закону і порядку не просто присутня, а стає способом мислення, реакції і навіть емоційного існування. Його внутрішній світ побудований як система, яка постійно прагне стабільності, передбачуваності та контролю над хаотичною природою життя.

Надзавдання ролі можна визначити як прагнення утвердити абсолютну владу раціонального порядку над стихією людських почуттів, випадковостей і неконтрольованих імпульсів. Це означає, що Дон Гонзаго не просто виконує функцію державного чи соціального управлінця — він мислить себе як носія принципу, який має універсальне значення. Для нього порядок — це не інструмент, а вища форма істини. Саме тому його надзавдання виходить за межі особистої амбіції: воно набуває майже ідеологічного, світоглядного

характеру. Він прагне не просто керувати людьми, а довести, що життя без контролю і структури неможливе або хибне.

У цьому контексті наскрізна дія ролі стає логічним продовженням надзавдання і проявляється як постійне, безперервне прагнення контролювати, впорядковувати і підпорядковувати як зовнішній світ, так і внутрішні реакції. Дон Гонзаго існує в режимі постійної внутрішньої мобілізації: він оцінює, аналізує, стримує, прогнозує і коригує. Його поведінка не є спонтанною — кожна дія проходить через фільтр раціонального контролю. Навіть у моменти зовнішнього спокою всередині нього триває безперервна робота думки, яка не дозволяє розслаблення.[8]

Однак важливо, що ця наскрізна дія не є просто владною або агресивною. Вона має захисний характер. Дон Гонзаго не лише керує — він захищається від хаосу. Світ емоцій, пристрастей і непередбачуваних людських рішень для нього є потенційною загрозою, яка може зруйнувати систему. Саме тому його контроль — це не лише прояв сили, а й форма внутрішнього самозахисту. Він намагається втримати не тільки інших у межах порядку, а й самого себе.

У процесі розвитку сюжету стає очевидно, що наскрізна дія персонажа поступово стикається з реальністю, яка не підкоряється логіці системи. Зустріч із Дон Жуаном руйнує ілюзію абсолютного контролю, адже перед ним постає сила, яка живе поза правилами і не визнає жодних обмежень. Дон Жуан уособлює стихію свободи, і саме ця стихія стає для Дон Гонзаго випробуванням його світогляду. Він намагається застосувати звичні механізми впливу — дисципліну, владу, авторитет, але вони не дають очікуваного результату.

Паралельно взаємини з Донною Анною загострюють внутрішній вимір конфлікту. Тут Дон Гонзаго стикається не лише із зовнішнім порушенням порядку, а з власною емоційною вразливістю. Те, що він намагається

контролювати, починає жити власним життям. Саме в цій точці його наскрізна дія змінює характер: якщо спочатку вона спрямована на організацію зовнішнього світу, то поступово перетворюється на спробу контролювати власний внутрішній стан. Але цей перехід виявляється критичним, адже емоції не піддаються тій самій логіці, що соціальні структури.

У кульмінаційні моменти наскрізна дія досягає межі своєї ефективності. Контроль, який був основою існування Дон Гонзаго, починає давати збої. Зовнішня стриманість залишається, але внутрішня система руйнується. Саме тут виникає трагізм образу: персонаж продовжує діяти так, ніби контроль можливий, але реальність вже демонструє протилежне. Це створює стан внутрішнього роздвоєння, де людина одночасно є носієм порядку і свідком його руйнування.

Отже, надзавдання Дон Гонзаго полягає в утвердженні абсолютного порядку як вищого принципу існування, а наскрізна дія — у безперервному прагненні цей порядок підтримувати через контроль, раціоналізацію і стримування всього, що виходить за його межі. Проте розвиток драматичної дії показує, що ця система має межі, і саме їхнє зіткнення з живою, неконтрольованою природою людських почуттів приводить до внутрішньої кризи персонажа. У цьому і полягає його глибинна трагічність: він не може відмовитися від контролю, але і не може його повністю зберегти.

РОЗДІЛ 3
СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ ДОН ГОНЗАГО

3.1. Використання виразних засобів для становлення сценічного образу (голосова й пластична характеристики, темпоритм ролі, мізансценування)

Використання виразних засобів для становлення сценічного образу Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господар Леся Українка є складним і багаторівневим процесом, у якому кожен сценічний інструмент — голос, пластика, темпоритм і мізансценування — працює не як окремий елемент, а як частина єдиної системи розкриття внутрішньої логіки персонажа. Оскільки Дон Гонзаго є образом внутрішньо структурованим, раціональним і глибоко контрольованим, усі виразні засоби повинні підпорядковуватися принципу стриманості та прихованої напруги, де головне відбувається не назовні, а всередині.

Голосова характеристика є базовим носієм психологічного змісту ролі. Дон Гонзаго не говорить емоційно в прямому сенсі, його мовлення завжди підпорядковане внутрішній дисципліні мислення. Перед тим як озвучити думку, персонаж ніби “перевіряє” її логічну правильність, що формує відчуття виваженості, точності та контролю. Голос повинен бути глибоким, зібраним, з чіткою артикуляцією і рівною інтонаційною лінією, без зайвих емоційних коливань. У ньому відчувається не холодність як відсутність почуттів, а стримування цих почуттів силою волі.[23]

Водночас саме голос стає тим інструментом, через який поступово проявляється внутрішній злам. У сценах психологічного напруження важливо не “підвищувати емоцію” зовні, а змінювати мікроструктуру мовлення: з’являються паузи, що несуть зміст, змінюється ритм фрази, дихання стає менш рівним, інтонація — менш стабільною. Це створює ефект прихованого

внутрішнього конфлікту, коли зовнішня форма ще зберігається, але всередині вже відбувається руйнування системи контролю.

Пластична характеристика Дон Гонзаго будується на принципі максимальної економії руху. Його тіло існує як інструмент влади над собою, а не як засіб вираження емоцій. Постава пряма, зібрана, вертикально організована, що підкреслює внутрішню дисципліну і відчуття контролю над простором. Рухи точні, обмежені, позбавлені випадковості. У ньому немає жестів “для емоції” — кожен рух має функцію, навіть якщо ця функція прихована. Він не заповнює простір, а структурує його.

Однак пластика Дон Гонзаго є не застиглою, а внутрішньо напруженою. Це важливий момент: зовнішня нерухомість не означає відсутність динаміки. Навпаки, всередині тіла постійно накопичується енергія, яка не має виходу. Саме це створює ефект “кам’яності”, яка не є порожнечею, а є стиснутим внутрішнім вибухом. У моменти сильних емоційних впливів (зокрема у взаємодії з Дон Жуаном чи Донною Анною) ця система може короткочасно порушуватися: з’являється напруження в руках, зміна опори, мікрорухи, які видають внутрішній стан, хоча персонаж намагається їх контролювати.

Темпоритм ролі є одним із найтонших засобів розкриття образу, оскільки він безпосередньо пов’язаний із внутрішнім мисленням. На початку твору Дон Гонзаго існує у рівному, стабільному, уповільненому темпоритмі. Це відображає його впевненість у системі, яку він уособлює. Його мислення логічне, послідовне, реакції виважені. Він не поспішає, тому що світ у його уявленні є передбачуваним.

Проте в міру розвитку конфлікту темпоритм починає внутрішньо змінюватися. Зіткнення з Дон Жуаном порушує цю стабільність, і навіть якщо зовнішньо персонаж залишається стриманим, внутрішньо його ритм прискорюється. Думки стають більш уривчастими, оцінка ситуації —

швидшою, зростає напруга між “зовнішнім спокоєм” і “внутрішньою активністю”.

У кульмінаційних моментах темпоритм зазнає глибокого зламу: виникає розрив між бажанням контролю і неможливістю його реалізації. Це проявляється у зміні дихання, у нестабільності пауз, у внутрішній ривковості реакцій. Саме тут темпоритм стає не просто технічним засобом, а психологічним показником руйнування внутрішньої системи персонажа.

Мізансценування у роботі над образом Дон Гонзаго виконує функцію просторового відображення його внутрішньої структури. Він завжди організовує простір навколо себе, навіть якщо не усвідомлює цього на рівні дії. Його присутність у сцені створює відчуття порядку, ієрархії, вертикалі влади. Він не “випадково стоїть” у просторі — він займає позицію, яка підкреслює його статус і контроль.

Особливо важливим є принцип дистанції. Для Дон Гонзаго простір між людьми — це не лише фізична відстань, а психологічний механізм захисту. Він регулює близькість і віддаленість залежно від рівня загрози для своєї системи контролю. У взаємодії з Дон Жуаном ця дистанція стає напруженою і нестабільною, оскільки той руйнує саму ідею структурованого простору. У взаєминах із Донною Анною мізансцена набуває подвійного характеру: з одного боку — прагнення близькості, з іншого — необхідність збереження дистанції як форми самоконтролю.

Найбільшим викликом у роботі над темпоритмом стало те, що Дон Гонзаго не має яскраво вираженої динамічної дії. Його існування на сцені побудоване на внутрішній зібраності, стриманості та контролі, що вимагало дуже точного відчуття ритму не зовнішніх рухів, а внутрішніх процесів. Спочатку мені було складно уникнути одноманітності: образ або ставав занадто повільним і “плоским”, або ж, навпаки, з’являлося зайве прискорення, яке суперечило

природі персонажа. Пошук правильного темпоритму вимагав постійного балансування між стабільністю і внутрішньою напругою.

Окремою проблемою було те, що темпоритм ролі змінюється протягом розвитку дії, але ці зміни не є очевидними. Вони відбуваються поступово, майже непомітно, через внутрішній стан героя. Мені було складно відчути ці переходи і зробити їх органічними, щоб глядач не бачив різких змін, але відчував внутрішню еволюцію персонажа. Не менш складною виявилася робота над мізансценуванням. Дон Гонзаго — персонаж, який організовує простір навколо себе, і це вимагало дуже точного існування на сцені. Кожен крок, поворот, зупинка або зміна пози повинні були бути внутрішньо виправданими. Спочатку мені було важко позбутися випадкових рухів і навчитися “жити” в заданій мізансцені, а не просто виконувати її механічно.

Особливу складність становила робота з дистанцією та взаємодією з іншими персонажами. Мені потрібно було не лише фізично займати певне місце у просторі, а й відчувати психологічну дистанцію, яка є частиною характеру Дон Гонзаго. Це вимагало постійної концентрації і усвідомлення кожного моменту сценічного існування. У процесі роботи я неодноразово стикався з тим, що будь-яка неточність у темпоритмі або мізансцені одразу руйнує цілісність образу. Надмірна рухливість робила персонажа невластиво емоційним, а статичність без внутрішнього наповнення — мертвим. Саме тому найбільшою складністю стало досягнення живого внутрішнього процесу при зовнішній стриманості і точності.

У підсумку всі виразні засоби формують єдину психологічну систему образу. Голос передає раціональність і стриманість, пластика — внутрішню дисципліну і стиснуту енергію, темпоритм — поступову дестабілізацію внутрішнього контролю, а мізансценування — структуру влади і психологічних меж. У поєднанні вони створюють складний сценічний образ людини, яка зовні залишається незмінною і “кам’яною”, але всередині

переживає глибокий процес руйнування власної системи порядку, що і становить її головну драму.

3.2. Зовнішня складова образу героя(костюм, грим, реквізит)

Зовнішня складова образу Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господар Леся Українка є не просто сукупністю пластичних чи візуальних характеристик, а цілісною системою сценічного “читання” персонажа, через яку глядач одразу розуміє його соціальну функцію, внутрішню дисципліну та психологічний тип. У цьому образі зовнішнє завжди є продовженням внутрішнього: стриманість тіла, точність рухів і контрольована міміка відображають світогляд людини, яка ототожнила себе з порядком і владою. Передусім визначальною є постава Дон Гонзаго. Вона повинна бути вертикально організованою, зібраною, без будь-якої фізичної “розхитаності”. Це не просто фізична характеристика, а спосіб існування в просторі. Його тіло ніби “знає”, що таке дисципліна: плечі не опущені, центр ваги стабільний, рухи не випадкові. Така постава створює враження внутрішньої опори, ніби персонаж постійно тримає себе у стані готовності до прийняття рішення. У сценічному просторі це одразу формує відчуття авторитету — не демонстративного, а природного.

Пластика Дон Гонзаго є максимально економною і структурованою. Він не використовує жест як емоційне підсилення, а лише як функціональний інструмент. Його рухи точні, “відфільтровані” внутрішнім контролем, позбавлені зайвої експресії. Це створює ефект людини, яка звикла діяти в системі правил і не дозволяє собі виходу за її межі. Важливо, що така пластика не є статичною — вона внутрішньо напружена. Навіть у спокої відчувається, що тіло “завмерло” не через відсутність енергії, а через її стримування. Міміка персонажа також є важливою складовою зовнішнього малюнка ролі. Обличчя Дон Гонзаго не є емоційно відкритим. Воно не виражає почуттів прямо, але завжди перебуває у стані внутрішньої концентрації. Його реакції мінімальні, але точні. Це створює ефект

“закритого контролю”, коли глядач відчуває, що емоція є, але вона не має дозволу на зовнішній прояв. Саме ця стриманість робить образ напруженим і психологічно глибоким.[24]

Особливу роль відіграє погляд. Він у Дон Гонзаго не випадковий і не розсіяний — це завжди погляд оцінювання, аналізу, контролю. Через погляд він ніби “вимірює” реальність і людей навколо. Важливо, що цей погляд не є агресивним у прямому сенсі, але він є владним. У ньому немає емоційної відкритості, зате є постійна внутрішня присутність розуму. Важливим елементом зовнішньої складової є також спосіб існування у сценічному просторі. Дон Гонзаго не “заповнює” сцену емоційно — він її структурує. Його присутність задає порядок, ієрархію, напрямок уваги. Він завжди ніби трохи “вище” або “центральніше” у сприйнятті простору, навіть якщо фізично це не підкреслено. Це створює ефект природної домінантності.

Дуже суттєвим є принцип дистанції. Дон Гонзаго ніколи не входить у простір іншого персонажа без внутрішнього контролю. Його відстань до людей завжди регульована: вона або підкреслює владу, або захищає його внутрішню систему від емоційного впливу. Ця дистанція — частина його зовнішнього коду поведінки. Вона читається глядачем як холодність, але насправді є механізмом самозахисту.[13]

Костюм командора у представленому сценічному образі виглядає як поєднання символічності, умовності та елементів історичної стилізації, що добре відповідає атмосфері твору Камінний господар. Він не прагне до повної реалістичності, а радше працює на створення узагальненого, майже архетипного образу влади, сили та невідворотності. Основою костюма є нагрудний панцир, виконаний у вигляді стилізованої броні з численних металевих елементів. Круглі металеві накладки створюють відчуття масивності та захищеності, підкреслюючи статус персонажа як воїна і водночас символу “каменю” — твердості, непорушності, холодного порядку.

Центральний круглий елемент на грудях додатково акцентує увагу на середині тіла, ніби підкреслюючи “серце”, яке водночас захищене і відсторонене. Нижня частина костюма виконана у вигляді грубої, фактурної спідниці або туніки з шкіроподібного матеріалу, що додає образу приземленості і ваги. Декоративні металеві пластини по краю створюють ритмічний малюнок і підсилюють враження броньованості, ніби персонаж “закутий” у власну роль і функцію.

Особливо виразним є поєднання броні з сучасним одягом (видно футболку та штани), що створює ефект театральної умовності. Це може підкреслювати ідею позачасовості образу командора — він існує не лише в історичному контексті, а як символ, актуальний у будь-яку епоху. Маска на обличчі додає образу відчуття відстороненості й безособовості. Вона ніби приховує індивідуальність героя, перетворюючи його на уособлення функції — закону, суду, неминучої розплати.

Декоративність маски водночас створює контраст між зовнішньою пишністю і внутрішньою холодністю персонажа. Найбільш несподіваним елементом є високий циліндричний капелюх, виконаний у декоративній манері. Він вибивається з історичної логіки, але саме цим підсилює театральність образу. Такий елемент може інтерпретуватися як символ влади, статусу або навіть певної іронії — натяк на штучність соціальних ролей і зовнішніх атрибутів сили. У цілому костюм створює образ командора як фігури важкої, монументальної, де кожен елемент працює на ідею захищеності, закритості та непорушності.

Водночас поєднання різностильових деталей підкреслює сучасне сценічне прочитання персонажа, де він постає не лише як історичний герой, а як символ системи, закону і невідворотної сили, що стоїть над людиною. Додатково важливою є робота з паузами у зовнішній поведінці. Навіть нерухомість Дон Гонзаго не є порожньою — вона “наповнена думкою”. Його

пауза перед дією або відповіддю завжди означає внутрішній процес аналізу. Це робить зовнішню нерухомість активною, а не пасивною. У підсумку зовнішня складова образу Дон Гонзаго — це цілісна система, де кожен елемент працює на ідею контролю, порядку і внутрішньої дисципліни. Постава, пластика, міміка, погляд, дистанція і спосіб існування в просторі формують образ людини, яка зовні виглядає стабільною і незламною, але саме ця надмірна зібраність приховує глибоку внутрішню напругу. Таким чином зовнішність не просто характеризує героя, а стає ключем до розуміння його психологічної сутності і драматичної природи.[16]

ВИСНОВКИ

Висновки до дипломної роботи, присвяченої створенню сценічного образу Дон Гонзаго у драматичній поемі Камінний господарЛеся Українка, дозволяють узагальнити як теоретичні напрацювання, так і практичний досвід роботи над роллю, а також окреслити значення отриманих результатів для акторської практики та подальших досліджень у сфері сценічного мистецтва.

У ході виконання дипломної роботи було з’ясовано, що драматургія твору відзначається глибокою філософською насиченістю, багаторівневим психологізмом і складною системою образів, де кожен персонаж є носієм певної ідеї. У цьому контексті Дон Гонзаго постає як уособлення принципу порядку, закону і раціональної організації світу. Його образ не є статичним або однозначним — навпаки, він розкривається у процесі внутрішнього конфлікту між прагненням до абсолютного контролю і неможливістю повністю підпорядкувати цьому контролю людські почуття, пристрасті та свободу іншої особистості.

Аналіз біографії та творчого шляху Леся Українкадала можливість глибше зрозуміти світоглядні основи твору, а також особливості її драматургічного мислення. Було встановлено, що письменниця переосмислює традиційний сюжет про Дон Жуана, зміщуючи акценти з пригодницького на філософсько-психологічний рівень. У результаті цього Дон Гонзаго набуває значення не просто другорядного персонажа, а повноцінного учасника ідейного конфлікту, який репрезентує інший тип світосприйняття.

Розгляд історії написання твору та його драматургічних особливостей дозволив виявити, що «Камінний господар» побудований на протиставленні різних життєвих принципів, де кожен персонаж має власну систему

цінностей. Дон Гонзаго у цій системі є носієм стабільності, але водночас його стабільність виявляється вразливою перед стихією людських почуттів і свободою вибору. Це робить його образ трагічним і внутрішньо напруженим.

У процесі аналізу розвитку сюжету було простежено еволюцію персонажа від стану впевненості і контролю до внутрішньої кризи. Визначення надзавдання ролі — утвердження принципу порядку як вищої цінності — та наскрізної дії — постійного прагнення контролювати і впорядковувати реальність — дозволило вибудувати логічну лінію сценічного існування Дон Гонзаго. Було встановлено, що драматичний розвиток образу відбувається через поступове руйнування цієї системи під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Практична частина роботи була спрямована на пошук адекватних виразних засобів для втілення цього складного образу. У результаті було визначено, що голосова характеристика повинна відображати інтелектуальний контроль і стриманість персонажа, пластична — внутрішню дисципліну і зібраність, темпоритм — динаміку наростання психологічної напруги, а мізансценування — систему просторових взаємин і влади. Особливу увагу було приділено зовнішній складовій образу, яка підкреслює статус, організованість і внутрішню “закритість” героя.

У ході роботи було доведено, що створення сценічного образу Дон Гонзаго вимагає поєднання аналітичного підходу і глибокого внутрішнього проживання ролі. Недостатньо лише відтворити зовнішні ознаки персонажа — необхідно вибудувати внутрішню логіку його дій, зрозуміти мотиви і суперечності, які визначають його поведінку. Лише за цієї умови образ набуває сценічної правдивості і переконливості.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що Дон Гонзаго є складним психологічним образом, у якому поєднуються раціональність і внутрішня напруга, контроль і приховані емоції. Його трагедія полягає у

неможливості повного узгодження цих протилежностей. Саме ця внутрішня суперечність і визначає драматизм образу та його значення у структурі твору.

Таким чином, дипломна робота підтвердила, що процес створення сценічного образу є багаторівневим і потребує комплексного підходу, який включає літературознавчий аналіз, психологічне осмислення та практичну акторську реалізацію. Результати дослідження можуть бути використані у подальшій акторській діяльності, педагогічній практиці та наукових розвідках, пов’язаних із проблемами інтерпретації драматургічних текстів і створення сценічних образів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леся Українка. Камінний господар : драм. поема / Л. Українка. – Київ : Дніпро, 2001. – 320 с.

2. Леся Українка. Драматичні твори / Л. Українка. – Київ : Наукова думка, 1989. – 542 с.

3. Леся Українка. Зібрання творів : у 12 т. / Л. Українка. – Київ : Наукова думка, 1975–1979.

4.Леся Українка. Листи / Л. Українка. – Київ : Основи, 2003. – 480 с.

5. Франко Іван. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – Київ : Наукова думка, 1976–1986.

6. Зеров Микола. Твори : у 2 т. / М. Зеров. – Київ : Дніпро, 1990.

7. Павличко Соломія. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – Київ : Либідь, 1999. – 447 с.

8. Гундорова Тамара. ПроЯвлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму / Т. Гундорова. – Київ : Критика, 2009. – 600 с.

9. Шерех Юрій. Пороги і запоріжжя / Ю. Шерех. – Харків : Фоліо, 1998. – 320 с.

10. Клочек Григорій. Поетика художнього тексту / Г. Клочек. – Кіровоград : Степова Еллада, 2006. – 312 с.

11. Білецький Олександр. Вибрані праці : у 5 т. / О. Білецький. – Київ : Наукова думка, 1965.

12.Чижевський Дмитро. Історія української літератури / Д. Чижевський. – Київ : Академія, 2003. – 568 с.

13. Станіславський Костянтин. Робота актора над собою / К. Станіславський. – Київ : Мистецтво, 1989. – 400 с.

14. Станіславський Костянтин. Робота актора над роллю / К. Станіславський. – Київ : Мистецтво, 1993. – 350 с.

15. Курбас Лесь. Філософія театру / Л. Курбас. – Київ : Основи, 2001. – 288 с.

16. Чехов Михайло. Про техніку актора / М. Чехов. – Київ : Мистецтво, 1993. – 256 с.

17. Гротовський Єжи. До бідного театру / Є. Гротовський. – Львів : Літопис, 2002. – 224 с.

18. Брук Пітер. Порожній простір / П. Брук. – Київ : Основи, 2001. – 158 с.

19. Рулін Павло. Історія українського театру / П. Рулін. – Київ : Наукова думка, 1995. – 400 с.

20. Веселовська Ганна. Український театральний авангард / Г. Веселовська. – Київ : Фенікс, 2010. – 368 с.

21. Історія української літератури : у 2 т. – Київ : Либідь, 2005.

22. Історія світового театру / за ред. … – Київ : Либідь, 2008. – 640 с.

23. Сценічна мова : підручник. – Київ : Каравела, 2012. – 320 с.

24. Сценічний рух : навч. посіб. – Київ : Мистецтво, 2010. – 280 с.

25. Енциклопедія театру. – Київ: Українська енциклопедія, 2006 – 800с

Додатки

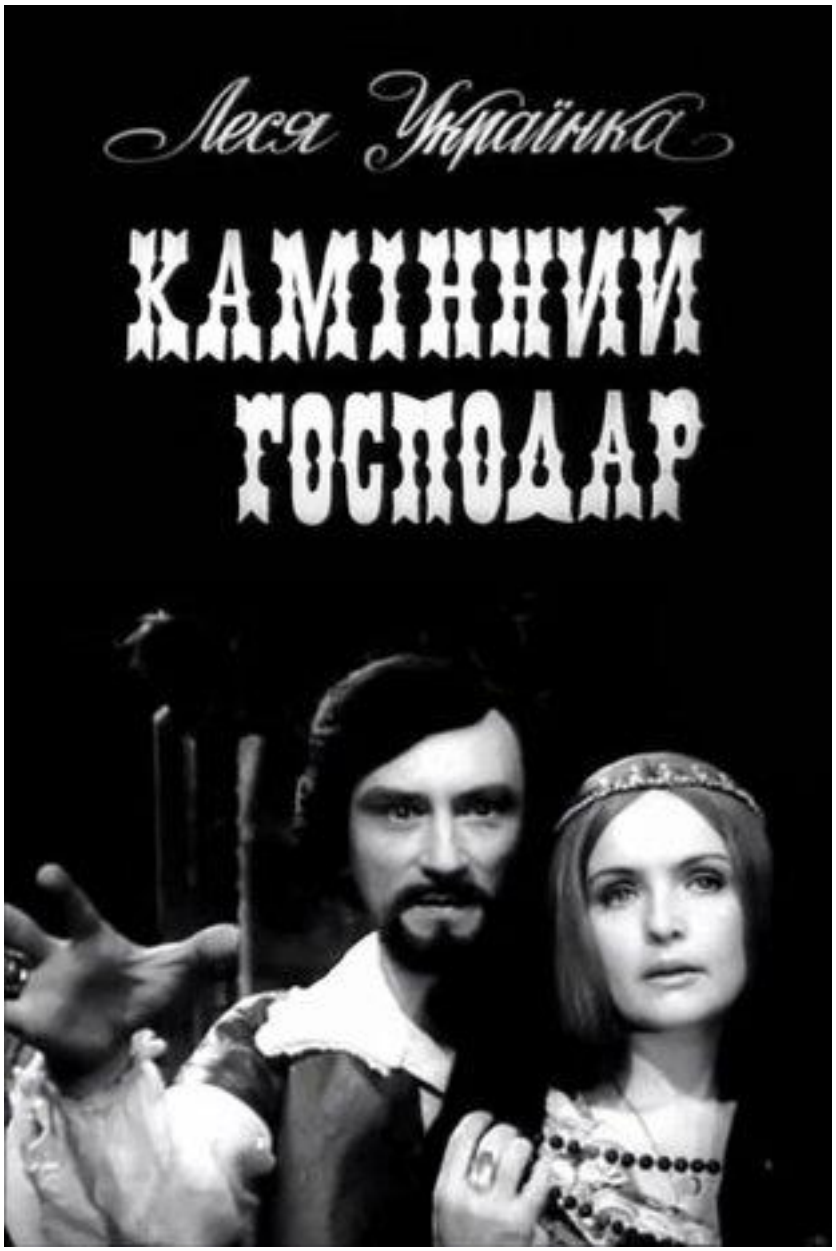
Додаток 1

Афіша дипломної вистави за п’єсою Л. Українки «Каміний господар»

Додаток 2

Зразок афіші кінофільму «Каміний господар» режисера Мирослав Джинджиристий

Додаток 3

Кадри з кінофільму «Каміний господар» (1971) режисера Мирослав Джинджиристий

Додаток 4

Костюм Дон Гонзаго

Додаток 5

Облаштунки місця зйомки

